

Цыху Хуэфащэхэм Теухуа Дунейпсо Джэпсальэ

Дунейпсо кӕэрал зӕгухъэныгъэм и зэхуэсу 1948 гъэм дыгъэгъазэм и 10-м шылам кыщашташ 217 А (III) зи бжыгъэ унафэмкӕ.

Дунейпсо Кӕэрал Зӕгухъэныгъэм (ДКъЗ) и Зэхуэсым егъэлур;

Дунейпсо цыхугъэм кыыхиубыдэ дэтхэнэ зы цыхури зӕгухъэныгъэри;

мы джэпсальӕр сытым шыгъуи я нӕгум шлагъэтурэ мыбы кыщыхъэщ цыху хуэфащэхэмрӕ хуитынгъэхэмрӕ я нӕлӕ зӕрытрагъэтым, хуашӕ лъытӕныгъэм егъӕджӕныгъэ-гъӕсӕныгъэ гъуӕгукӕ зрагъӕужьыну;

хӕгъӕгу клуӕцӕхӕми дунейпсоми клуӕхукӕ нӕхъри зыщызужӕ амалхӕр зыхуагъӕщхъӕпӕурӕ мы зӕгухъэныгъӕшхуэм хэт кӕэралхӕм ӕзым я лӕпккхӕри, я унафӕм шлагъэт нӕгъуӕшӕ кӕэралхӕм я лӕпккхӕри кызыӕциубыдӕу, дунейпсом и дӕнӕ шӕппи мы цыху хуэфащэхэмрӕ хуитынгъэхэмрӕ лӕщу шызрагъӕкӕуӕным, кыщаштӕным, шагъӕзӕцӕным хушӕкӕунхӕу,

цыху хуэфащэхэм теухуауӕ жылагъуӕхӕми лӕпккхӕми я зэхуӕдӕ идеал шапхъӕхӕр кӕзыгъӕу мы дунейпсо джэпсальӕр.

1-нӕ пычыгъуӕ

Цыху псори щхъӕхуиту, я шӕхъымрӕ я хуэфащэхэмрӕкӕ зэхуӕдӕу кӕальхур. Акъылрӕ зӕхӕшӕкӕ гъуазӕрӕ лӕци, зыр зым зӕкӕуӕш зӕхӕшӕ яку дӕлӕу зӕхушытын хуейхӕш.

2-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхури зэхуӕдӕу хуитш мы джэпсальӕм хэт цыху хуэфащэхэмрӕ хуитынгъэхэмрӕ зыхуигъӕщхъӕпӕну, зыщыц расӕм, и фӕм, цыхубз-цыхухъуу зӕрышытым, и бзӕм, иыгъ диным, политичнӕ е нӕгъуӕшӕплъыкӕу илӕм, лӕпккыу е цыху гулу кызыххӕлам, мылӕкуу илӕм, кыщальхуа-кызыдалъхуам ӕмылӕтауӕ зӕхӕгъӕжыншӕу, хуӕгъӕкӕуӕтӕныгъӕншӕу.

Кӕинӕмышӕуӕ, кӕэрал щхъӕхуити, нӕгъуӕшӕым и унафӕ шӕти, щхъӕхуитыжынгъӕ (автономие) зимыи, нӕгъуӕшӕу зы щхъӕхуитынгъӕ лӕххӕ зытелъи, сыт хуӕдӕрей кӕэралым и цыхуу шытми дэтхэнэ зы цыхум зӕхӕгъӕжынгъӕ хуашӕ хъунукъым зыщыц кӕэралым и политичнӕ е юридическӕ системӕ е дунейпсо кӕэралхӕм я зӕхуакум шӕлӕ статусым кыххӕкыу.

3-нӕ пычыгъуӕ

Псӕуныр, щхъӕхуитыныр, шынагъуӕншагъӕр хӕти и хуэфащӕ.

4-нӕ пычыгъуӕ

Хӕти пшылӕу плъытӕ е пшӕлӕплӕ ибгъӕт хъунукъым, сыт хуӕдӕ шӕкӕуи пшылӕгъӕр, пшылӕ шӕн-кӕӕщӕхуныр зыми хуӕбдӕ мыхъуну къуӕдыш.

5-нӕ пычыгъуӕ

Хӕти лӕзшыгъӕ епхъӕлӕ хъунукъым, залымыгъӕкӕ, цыхугъӕм къемызӕгъу е и напӕр зыгъӕульиин хуӕдӕкӕ удӕзекӕуӕ, апхуӕдӕ тезыр теплӕхъӕ хъунукъым.

6-нӕ пычыгъуӕ

Хӕти хуэфащӕ дӕнӕ шӕппи цыхуу, юридическӕ лицоуӕ кыщальытӕну.

7-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхури кӕэрал хабзӕм и пашхъӕ шызӕхуӕдӕш икӕи кӕэрал хабзӕм кӕэхъумӕныгъӕхӕр зӕхӕгъӕжыншӕу, я зэхуӕдӕу зыхуагъӕщхъӕпӕну хуитш. зӕхӕгъӕжыншӕу, зэхуӕдӕу хуэфащӕш мы джэпсальӕм къемызӕгъ, зӕхӕгъӕж зыхӕлӕ лӕхушӕфӕхӕми, апхуӕдӕ лӕхушӕфӕм сыт хуӕдӕуи тегъӕгухуӕнми кыщахъумӕну.

8-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитынгъӕ илӕш хабзӕ нӕхъыщхъӕм е кӕэрал хабзӕм къырипӕс цыху хуэфащӕхӕр зыкӕутӕ лӕхушӕфӕ кыщыхъукӕ хуитынгъӕ зиӕ хӕяшӕхӕм зыхуигъӕзӕну, зыкӕригъӕхъумӕну.

9-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхури лажъӕ имыӕу яубыд, ягъӕтӕс е егъӕзыгъӕкӕ нӕгъуӕшӕ шӕппӕ яху хъунукъым.

10-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхуми хуитынгъӕ илӕш и хуэфащӕхӕр, и хуитынгъӕхӕр шаубзыхукӕ икӕи ӕзым зы лажъӕ кыщытралӕхъӕкӕ зыми фӕмылӕкӕ, зыми и унафӕм шӕмыт, имытелӕхъӕ хӕяшӕ щхъӕхуит псӕхуитыр захуагъӕкӕ икӕи нахуӕуӕ и лӕхум иригъӕплъыну хуеину.

11-нӕ пычыгъуӕ

Зы лажъӕ/шӕапхъӕджагъӕ зытралӕхъӕ дэтхэнэ зы цыхури зиухиижын зыхуӕныкӕуӕну шынагъуӕншагъӕхӕр зыцигъуӕтыну хеишӕгъу нахуӕм и кӕухуу, кӕэрал хабзӕм тету ягъӕуаншӕхункӕ хейуӕ кӕальытӕр, мыхеифӕ кӕраплъыркъым.

Хӕти ягъӕкӕуаншӕ хъунукъым, шишӕм шыгъуӕ кӕэрал хабзӕкӕ е Дунейпсо хабзӕкӕ шӕпхъӕджагъӕу ямыбжа зы лӕху зӕришӕм е ишӕапхъӕу кӕащыхъу зӕримышӕм щхъӕкӕ. Хӕти шӕапхъӕджагъӕ шишӕм шыгъуӕ хуӕгъӕувау шыта тезырым нӕхъыбӕ тралӕхъӕ хъунукъым.

12-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхум и гъашӕ унейм, и унагъуӕм, и унӕм е зӕрызӕрышӕ шӕкӕхӕм щхъӕусыгъуӕншӕу зыри кыххӕзӕрыхъ хъунукъым, и напӕм, и цӕм кӕелусӕ Хӕти хуитынгъӕ илӕш мыпхуӕдӕ кыххӕзӕрыхъынгъӕхӕм кӕэрал хабзӕкӕ зыкӕшыригъӕхъумӕну.

13-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитынгъӕ илӕш дэтхэнэ зы кӕэрал и шӕиналӕм щхъӕхуиту шызекӕуӕну, шыпсӕуну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитынгъӕ илӕш ӕзы и кӕэралри хӕту дэтхэнэ зы кӕэралым илӕпхъукӕыну икӕи шӕрышӕу нигъӕзӕжыну.

14-нӕ пычыгъуӕ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитынгъӕ илӕш залымыгъӕ/лей кыщрахым и щхъӕр нӕгъуӕшӕ кӕэрал иригъӕзыну, щхъӕегъӕзныгъӕ амалхӕр зыхуигъӕщхъӕпӕну.

Ауӕ пӕжыпӕу политичнӕу шымыт шӕпхъӕджагъӕхӕм е Дунейпсо кӕэрал зӕгухъам и мурад, и бзыпхъӕ къемызӕгъ лӕхушӕфӕхӕм кыххӕкӕ дауӕдапцӕхӕм шыгъуӕ мы хуитынгъӕр

зыхуэбггьэшхьэпэ хьунукьым.

15-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ зы кээралым и цыхуу щытыну.

Дэтхэнэ зы цыхур зицыхуу щыт кээралым щхьэусыггьуэншэу хэбггьэкI е нэггьуэшI кээралым и цыху хьуну илэ хуитыныггьэм хэбггьэн хьунукьым.

16-нэ пычыггьуэ

Зиньбжь ирикьуа дэтхэнэ зы цыхухьуми цыхубзми хуитыныггьэ илэщ кьызыхэкIа лъэпкьым, зи цыхуу щыт кээралым е дину илгьым кьыхэкI пэрыуэггьу кьыхуэмыуву, хуиту кьишэнэу, дэкIуэнэу, унаггьуэ иухуэнэу.

Зэрышэн-зэдэкIуэным теухуа зээзэггьныггьэр (нэчыхьыр), зэрышэнэу-зэдэкIуэнухэм езым я щхьэхуитыныггьэ пэжрэ я фIэфIныггьэ икьурэкIэ лухуэр.

Унаггьуэр, жылаггьуэ-лъэпкь псэукIэм и лъабжьэ нэхъыщхьэши, жылэми кээралми кьехьумэр.

17-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ езым и унейуэ е нэггьуэшIхэр илэхьэггьууэ мылкъу зриггьэлэну.

Дэтхэнэ зы цыхур щхьэусыггьуэншэу и мылкъу пэлэщIэ е лъымылэсиф пщIы хьунукьым.

18-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум гупсысэ, зэхашIэ икIи дин хуитыныггьэ илэщ. Мы хуитыныггьэм кьызэшIеубыдэр и закьуэу е гупу, нахуэу е унейуэ (щэхуу) и тхьэхуэлэуэрыщIэнхэр, и динкIэ щIапхьэхэр нэрылъаггьуу яриггьэшIэн, иггьээзэшIэн хуитыныггьэри.

19-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ зэрыхуейуэ гупсысэну, и гупсысэхэр кьийуэтэну. Мы хуитыныггьэм хэтц цыхур и гупсысэхэм кьыхэкIкIэ зыми кьимыггьэгумэшIыну, кээралыггьуэ гьунапкьэхэм емылъытауэ щIэныггьэхэр, гупсысэхэр сыт хуэдэрей гьуэугукIи кьэхутэн-кьэпщитэн, зылэрыггьэхьэн хуитыныггьэри.

20-нэ пычыггьуэ

Хэти хуитыныггьэ илэщ Iэщэншэу, зауэ-банэншэу зэхуэсыну, хасэ иухуэнэу, ухуа хасэм хыхьэнэу.

Хэти зы хасэ хыхьэнэу ебггьээ хьунукьым.

21-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ занщIэу езым е хуиту кьыхиха и лыкIуэхэм я IэкIэ кээралым и зеггьэкIуэн Iуэхухэм хыхьэнэу, хэлэбэну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ и кээралым цыхубэм кьыхузэриггьээпэщ амалхэр зэхэггьэжыншэу, псом хуэдэу зыхуиггьэшхьэпэну.

Хьыкумэт Iэщхьэтетныггьэм и лъабжьэр кээралым и цыхубэм и фIэиггьуэныггьэрщ. А фIэиггьуэныггьэр утыку кьохьэрщэху щыкIэм тет хэыныггьэ хуит захуэхуэ е цыхухэм я фIэиггьуэныггьэхэр щхьэхуит-псэхуиту кьызэраггьэлэггьуэфьну гьэпса нэггьуэшI щыкIэхуэ, зиньбжь ирикьуа цыху псоми яхузэлухауэ, я Iэлэтхэми зэхуэдэ гуащIэ ялэуэ, палээ гьэнэхуакIэ кьытраггьээзэжхэмкIэ.

22-нэ пычыггьуэ

Цыхубэ жылаггьуэм зэрыщыщым елъытауэ дэтхэнэ зы цыхум хуэфашэщ социалнэ кьэхьумэныггьэ. Кээрал гуащIэкIэ е кээралыггьуэхэм я зэдэлэпыкьуныггьэкIэ икIи дэтхэнэ зы кээралым езым и гьэпсыкIэмрэ и амалхэмрэ елъытауэ дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ и напэрэ и цыхуггьэрэкIэ тыншу зэрызиужьыну экономикэ, социалнэ икIи щIэнхабзэ IуэхукIэ зыхуэныкьуэнэу амалхэр ираггьэггьуэтыну.

23-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ лэжьэнэу, и Iуэхур хуиту кьыхихыну, захуаггьэкIэ икIи хуэфI амалхэмкIэ лэжьэнэу икIи Iуэхуншаггьэм кьыщахьумэну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ зэхэггьэжыншэу зэхуэдэ Iуэху папщIэ зэхуэдэ лэжьапщIэ кьратыну.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ езыри и унаггьуэри цыхум хуэфэщэн псэукIэ илэу зыггьэпсэун, щыхуейм деж зылъылэсфьну социалнэ хьумэныггьэхэмкIэ щIэггьэбыдауэ зы псэукIэ амал кьезытын зы лэжьапщIэ хуэфI кьылэрыхьэнэу.

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ езым и флаггьэ папщIэ хасэ (профсоюз, сендикэ) зэхишэнэу, апхуэдэ зэхэшам хыхьэнэу, хэтыну.

24-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ зиггьэпэсэхуноу, и нэггу зриггьэужьыну, псом хуэмыдэу и лэжьээггьуэ палгьэр цыху хуэфашэщ апапхьэм иту кьыхуаггьэпсыну, палээ гьэнэхуакIэ и лэжьапщIэри кьратурэ гьэпсэхуакIуэ дэкIыну.

25-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхум хуитыныггьэ илэщ езыри и унаггьуэри узыншэн, тхьэггьуэ хуэфашэ илэу псэун папщIэ шхыныггьуэ, фашэ, унэ икIи медицинскэ дэлэпыкьуныггьэ иггьуэтыну. Хэти хуитыныггьэ илэщ, Iуэхуншаггьэ, сьмаджаггьэ, хукьуаггьэ, лыггьуабаггьэ, фызабаггьэ, жьыггьэ икIи езым имылэщIаггьэ Iуэхуггьуэхэм кьыхэкI амалыншаггьэ, тхьэмышкIаггьэ кьылъысу щытмэ кьыщахьумэну, кьраггьэлыну.

Анэхэмрэ сабийхэмрэ хуитыныггьэ ялэщ хэхауэ кьыкIэлъыпплынхуэ, кьыдэлэпыкьунхуэ. Зэрыша зэлI-зэфыз и бынуи земыщхьэггьусэхэм кьалъхуауи щыррет, сабий псоми я зэхуэдэу, зэхэггьэжыншэу хуаггьэшхьэпэр а зы социалнэ кьэхьумэныггьэ амалхэр.

26-нэ пычыггьуэ

Дэтхэнэ зы цыхур хуитщ гьэсэныггьэ зэриггьэггьуэтыну. Гьэсэныггьэр, нэхъ мащIэ дыдэу кьапщтэмэ икIи лъабжьэ гьэсэныггьэр ахьшэншэщ. ПэщIэдзэ гьэсэныггьэр зумыггьэлэнкIэ амал зимыIэуэ еггьэзыггьуэш. Техникэ икIи IэщIаггьэ гьэсэныггьэр хэти хузэлухаггьэнущ. Ипщэ гьэсэныггьэр зэхэггьэжыншэу хэти хузэлухауэ щытын хуейщ езым и сэнауш (талант) елъытауэ.

Гьэсэныггьэр цыхум и цыхуггьэм икьуу зриггьэужьыным хуэфыу гьэпсауэ икIи цыху хуэфашэхэмрэ хуитыныггьэ нэхъыщхьэхэмрэ хуащI щыхьыр, льытэныггьэр иггьэлъэщыным, щиггьэбыдэным хуэунэIауэ щытын хуейщ. Гьэсэныггьэм цыхухэр хущиггьэкьун хуейщ расэ псоми, лэпкь псоми, дин гуп псоми я зэхуакум гулътэ, зэгурылуэ, зэхуэфIныггьэ, зэныбжьэггьуэ дэлъыну икIи мамырныггьэр кьихьумэн папщIэ Дунейпсо Кээрал Зэгухьэныггьэм ириггьэкIуэкI лэжьыггьэм зриггьэужьуу щытын хуейщ.

Сабийхэм ирагъээгъуэтынну гъэсэнэгъэр зыхуэдэнур къыхэзыхыну хуитыр, псом япэрауэ и анэ-адэрш.

27-нэ пычыгъуэ

Хэти хуитыныгъэ илэщ цлыхубэм и шлэнхабзэ гъащлэм хуиту ныхыхьэну, гъуазджэр зыхуигъэщхьэпэну, шлэныгъэ зыужьыныгъэм хэтынну икли ар зыхуигъэщхьэпэну.

Хэти хуитыныгъэ илэщ езым къигъэшла шлэныгъэ, жьабзэ (литературэ), гъуазджэ лэщлагъэхэм мылъкуу, пщлэуэ, шлыхьуэ кьыпэклуэу хъуар къыхуахъумэну.

28-нэ пычыгъуэ

Хэти хуэфашэщ мы джэпсалъэм къышыхэщ цлыху хуэфашэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ шагъээзэшлэфыну зы социалнэ икли дунейпсо гъэпсыклэ системэ щылэну.

29-нэ пычыгъуэ

Хэти езым и цлыхугъэм хуиту икли икьуу зригъэужьыну амал къезыт цлыхубэ жылагъуэми къэралми хуишлэжыпхъэ пщэрылхэр илэщ.

Хэти и хуэфашэхэр зышыхуигъэщхьэпэклэ икли и хуитыныгъэхэр шызэрихьэклэ, нэгъуэшлэхэм я хуэфашэхэмрэ я хуитыныгъэхэмрэ хуэгъэпэжын, абыхэм шлыхь, лъытэныгъэ къыхуегъэшлэн икли демократическэ жылагъуэм зэдащтэ шэнхабзэр (этикэр), жылагъуэ гъэпсыклэр, шылэклэр егъэфлэклуэным и амалхэр къэхьума хъун папщлэ хэхауэ къэрал хабзэклэ гъэнэхуа гъунапкъэхэм епхауэ щытш.

Дауи иррехъу, мы цлыху хуэфашэхэмрэ хуитыныгъэхэмрэ зыхуэбгъэщхьэпэ, зепхъэ хъунукъым Дунейпсо Къэрал Зэгухьам и гурылъ-гурышлэхэмрэ и бзыпхъэхэмрэ (принципхэмрэ) къемызэгъыу.

30-нэ пычыгъуэ

Мы джэпсалъэм къыхиубыдэ дэтхэнэ зы хабзэ гъэувар зыгурыбгъалуэ хъунукъым мыбы къышилуэтыкла хабзэ гъэувахэм щыщ гуэр илэтынну, нукъуэну дэтхэнэ зы къэралнэ, гупи, нэрыбги хуитыныгъэ ирит хуэдэу.